

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף מג

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - שומר חנם אינו נשבע: על עבדים שטרות קרקעות והקדשות.
הגמרא מבארת את המקור לכך.

דתנו רבנן כי יתן איש וכו': נאמר בפרשת שומר חנם "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶסֶף אוֹ כְּלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב מִבֵּית הָאִישׁ ... אִם לֹא יִמָּצֵא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים (= לשבועה) אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ". הפסוק מדבר על שבועת השומר במקרה של גנבה. וכך דורשים - "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" זהו כלל (= שכולל כל דבר שיתן לרעהו לשמור. "כֶּסֶף אוֹ כְּלִים" זהו פרט (= דווקא כסף או כלים לשמור). "לְשֹׁמֵר" זהו כלל (= משמע שהשומרים נשבעים על כל דבר). והדין הוא 'כלל ופרט וכלל אין בכלל אלא מה שבפרט'. ולכן השומר נשבע רק על דבר הדומה לפרט, דהיינו דבר שמיטלטל וגופו ממון. אבל לא על עבדים שטרות קרקעות. וגם לא על מיטלטלין של הקדש כי כתוב "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" למעט הקדש.

*

למדנו במשנה - נושא שכר אינו משלם: שומר שכר השומר על אחד מארבעת הדברים הללו, וטוען שנגנבו או נאבדו, פטור מלשלם.

מנלן? דתנו רבנן וכו': הפסוק המדבר בשומר שכר דומה לפסוק המדבר בשומר חנם, והברייתא דורשת את אותה הדרשה של כלל ופרט וכלל גם כאן.

*

למדנו במשנה - ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואין כקרקע כו': רבי מאיר סובר שיש דברים המחוברים לקרקע אבל אין דינם כקרקע. וחכמים חולקים עליו וסוברים שכל המחובר לקרקע דינו כקרקע. והנידון הוא, בבעלים שתובע את

השומר ואומר לו 'עשר גפנים טעונות ענבים מסרתי לך', והשומר אומר 'מסרת לי רק חמש'. ר"מ מחייב שבועה על הענבים, וחכמים פוטרים.

קושיא: מכלל דרבי מאיר סבר וכו': כמו שביארנו. ואם כן קשה, מדוע ר"מ וחכמים חולקים דוקא בגפנים טעונות בענבים? אותה המחלוקת יכולה להיות אפילו בגפנים ריקניות! שהבעלים טוען שמסר לו עשר גפנים ריקניות והשומר מודה רק בחמש. והמחלוקת היא האם הגפנים נחשבות כאינן מחוברות לקרקע והשומר חייב שבועה, או שהם נחשבות כמחוברות והשומר פטור משבועה.

רבי יוסי ברבי חנינא מתרץ: לכו"ע הגפנים עצמן נחשבות כמחוברות לקרקע. והמחלוקת היא בענבים העומדים להיבצר, האם הם נחשבים כבצורים או לא. לדעת רבי מאיר הם נחשבים כבצורים וממילא דינם כמטלטלין שנשבעים עליהם, ולדעת חכמים הם נחשבים כמחוברים וממילא דינם כקרקעות שאין נשבעים עליהם.

*

למדנו במשנה - אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל כו': ולכן אם הבעלים טוען לשומר 'בית מלא פירות מסרתי לך' והשומר אומר 'אני לא יודע כמה פירות היו בו, קח את הבית עם מה שהנחת בו'. השומר פטור משבועה, כי הוא תובע ממנו דבר בלי מידה. אבל אם הבעלים אומר 'היו בו פירות עד הזיז שבקיר' והשומר אומר 'היו בו פירות רק עד החלון', כאן זה דבר שבמידה, ומכיון שהשומר מודה במקצת הוא חייב שבועה.

אמר אביי: דוקא אם אמר לו 'בית מלא פירות מסרתי לך' בלי לציין איזה בית, זה נחשב לדבר שאינו במידה והשומר פטור משבועה. אבל אם אמר לו 'בית זה מלא פירות מסרתי לך' והשומר טוען 'מה שיש בבית זה מה שמסרתי', השומר חייב שבועה. כי הבעלים אמר 'מידה' ברורה של בית מסויים מלא פירות, והשומר מודה רק במקצת מהפירות.

אמר ליה רבא: אם כך מדוע המשנה ממשיכה ואומרת שבמקרה אחר השומר חייב, והיינו 'זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב'. המשנה היתה צריכה לומר שבאותו מקרה עצמו יש אופן שהוא חייב, והיינו 'במה דברים אמורים באומר 'בית מלא', אבל האומר 'בית זה מלא' חייב.

אלא אמר רבא: ולכן רבא חולק על אביי ואומר שגם האומר 'בית זה מלא' פטור. משום שגם בית המלא כמעט עד למעלה נחשב 'מלא', ואי אפשר לדעת כמה

פירות הבעלים מסר לשומר וכמה חסר. אלא צריך תביעה על מידה מדויקת כגון 'זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון'. (תוס').

תניא כוותיה דרבא: הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כרבא.

אם הבעלים תובע את השומר 'מנורה גדולה יש לי בידך' והשומר אומר 'אין לך בידי אלא מנורה קטנה', השומר פטור משבועה. משום שהשומר מודה על מנורה אחרת שאותה הבעלים לא תבע בכלל, ואם כן במנורה שהבעלים תובע הוא כופר הכל (ורק המודה במקצת חייב שבועה). וכן אם הבעלים תובע ממנו 'אזורה גדולה' (= חגורה גדולה) והוא טוען שמסר לו רק חגורה קטנה, גם כאן זו חגורה אחרת לגמרי.

אבל אם הוא מודה בחלק מהטענה, כגון שהבעלים תובע ממנו כור תבואה והוא מודה ב'לתך' (= חצי כור), חייב שבועה. וכן במנורה בת עשר ליטרין וכו'. והמקרה של המנורה הזו יתבאר בהמשך.

הגמרא מבארת: 'כללו של דבר' לאתויי מאי? לאו לאתויי בית זה מלא! הכלל שאמרה הברייתא בא ללמד על התובע מהשומר בית מלא פירות, שאין זה דבר שבמידה, ולכן לא נשבעים עליו. וראייה כרבא.

שאלה: ומאי שנא מנורה גדולה וכו'? מדוע במקרה שתובע מנורה גדולה והשומר מודה במנורה קטנה, השומר פטור משבועה? התשובה – משום שמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. אך אם כן גם במקרה שתובע ממנו מנורה בת עשר ליטרין והשומר מודה במנורה בת חמש, הוא צריך להיות פטור מאותו הטעם.

ר' שמואל בר רב יצחק מתרץ: 'המנורה של ליטרין' היא מנורה העשויה מחוליות שניתן לחבר ולפרק אותם. ולכן זה נחשב שהשומר מודה במקצת מהחוליות. קושיא: אי הכי אזורה נמי וכו'? אם כן גם בחגורה היתה הברייתא יכולה לומר שחייב שבועה כי מדובר בחגורה המחוברת מהרבה חתיכות התפורות יחד, ואם כן השומר מודה במקצת מהחתיכות. אלא בהכרח שהמשנה לא מדברת על חגורה העשויה מחלקים, ואם כן גם אינה מדברת על מנורה העשויה מחוליות.

ר' אבא בר ממל מתרץ: מדובר שהשומר מודה במנורה באותו הגודל, רק שהוא טוען שהיא צרה יותר ממה שתובע הבעלים. ומכיון שהשומר יכול לגרד את העובי של מנורה בת עשרה ליטרין ולעשות אותה בת חמשה, אם כן כשהוא מודה

במנורה בת חמשה, הוא נחשב מודה במקצת וחייב שבועה. (מה שאין כן ברישא ב'מנורה גדולה ומנורה קטנה' הוא פטור משבועה כי זו מנורה אחרת לגמרי).

משנה: המלוה את חבירו על המשכון: המלוה כסף לחבירו ומקבל ממנו משכון, ולאחר מכן נאבד המשכון. והמלווה והלווה מתווכחים ביניהם כמה המשכון היה שווה. יש בזה מספר מקרים -

< אם **המלוה** אומר - סלע הלוייתך על המשכון אבל המשכון היה שוה רק 'שקל' כלומר חצי סלע (סלע = 2 שקל), ואם כן אתה חייב לי שקל. ואילו הלווה אומר - לא כי, אלא אמנם סלע הלוייתני על המשכון, אבל המשכון היה שוה סלע ואני לא חייב לך כלום. הלווה פטור מלהישבע, בגלל שהוא לא מודה בכלום (והדין הוא שרק מודה במקצת חייב שבועה).

< אבל אם **המלוה** אומר כנ"ל - סלע הלוייתך עליו ושקל הוא היה שוה (שקל = 2 דינרים). והלווה אומר - לא כי אלא סלע הלוייתני עליו, אבל המשכון היה שוה שלשה דינרים ואני חייב לך רק דינר אחד' (סלע = 4 דינרים). הלווה חייב להישבע, כי הוא מודה במקצת. משום שהמלווה תובע ממנו שני דינרים, ואילו הוא הודה שהוא חייב רק דינר אחד. ולכן הוא נשבע כמה המשכון היה שווה, ומשלם למלוה רק את הדינר שעליו הוא מודה.

< אם **הלווה** אומר - סלע הלויית לי על המשכון אבל המשכון היה שווה שני סלעים, ואם כן אתה חייב להחזיר לי סלע. והמלווה אומר - לא כי אלא סלע הלוייתך עליו וסלע הוא היה שוה ואני פטור. המלווה פטור, כי הוא לא מודה בכלום.

[הסיבה שהלווה יכול לתבוע את המלווה על המשכון שנגנב לו, בגלל שהמשנה סוברת שמלווה שמקבל משכון נחשב ל'שומר שכר' שחייב בגניבה ואבידה. רש"י ב"מ].

< אבל אם **הלווה** אומר כנ"ל - סלע הלוייתני עליו ושניים היה שוה. והמלווה אומר - לא כי אלא סלע הלוייתך עליו, והמשכון 5 דינרים היה שוה. המלווה חייב להישבע, כי הוא מודה שהוא חייב שלושה דינרים (2 סלעים = 8 דינרים).

מי נשבע? מי נשבע שדבריו אמת? מי שהפקדון אצלו, דהיינו המלוה. כי אם הלווה ישבע, יש לחשוש שאחר כך יוציא המלוה את הפקדון ויתברר שהמלווה צודק, ונמצא שהלווה נשבע לשקר והוא יפסל לעדות.

גמרא: שאלה: **אהי**א: על מה אמרה המשנה שהמלווה נשבע (= 'ומי נשבע מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון'), על הרישא או על הסיפא?

אילימא אסיפא: אם תאמר שזה נאמר על הסיפא (= שהלווה טוען למלווה שהמשכון היה שווה סלע יותר מהחוב, והמלווה טוען שהוא היה שווה רק דינר יותר מהחוב), והרי גם ללא הטעם 'שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון' המלווה חייב להישבע, כיון שהוא הודה במקצת ללווה.

אמר שמואל ארישא: אלא זה הולך על הרישא של המשנה, וכפי שיבואר מיד.

מאי רישא? סיפא דרישא! הכוונה לסיפא של הרישא – שהמלווה אומר הלוויתי לך סלע והמשכון היה שווה רק חצי סלע (וא"כ אתה חייב לי חצי סלע), והלווה טוען שהמשכון היה שווה שלושה דינרים (וא"כ אני חייב לך רק דינר אחד), חייב שבועת מודה במקצת, ועל זה אמרה המשנה שאף שהלווה צריך להישבע כיון שהוא זה שהודה במקצת, בכל זאת לקחו חכמים את השבועה מהלווה והטילו אותה על המלווה 'שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון'.

והשתא דאמר רב אשי: אבל כעת שאמר רב אשי (במס' בבא מציעא) שההלכה היא ששניהם צריכים להישבע, דהיינו המלווה נשבע שהמשכון לא ברשותו והלווה נשבע כמה הוא היה שווה, הרי שאי אפשר לבאר את דברי המשנה 'ומי נשבע מי שהפקדון אצלו' כפי שביארנו מקודם, שהרי שניהם נשבעים, אלא כך הוא ביאור המשנה: מי נשבע תחילה? המלווה שהפיקדון (= המשכון) היה אצלו נשבע תחילה שבאמת המשכון אבד לו והוא לא נמצא ברשותו, ואח"כ ישבע הלווה כמה הוא היה שווה, וזאת מפני שאם הלווה ישבע תחילה יש לחשוש 'שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון'.

*

אמר שמואל: מי שהלווה לחבירו אלף זוז והשאיר אצלו בית יד של מגל כמשכון (= כלומר דבר ששווה מעט מאוד), אם נאבד המשכון 'אבדו' האלף זוז, ואנו לא אומרים שהמלווה ישלם ללווה את דמי הבית יד ויגבה את האלף זוז, לפי שהמלווה הסכים לקבל את המשכון בידעה שלא יוכל לגבות את החוב כל עוד הוא לא יחזיר ללווה את המשכון. [אבל כל זמן שהמשכון קיים אין הלווה יכול לומר למלווה שיקבל את המשכון עבור החוב, לפי שהמלווה קיבל את הבית יד רק לשם משכון ולא לשם פירעון החוב].

אבל תרתי קתאתי לא: אבל אם הוא השאיר אצלו שתי בתי יד של מגל ואבד אחד מהם, הוא כן יכול לשלם ללווה את דמי הבית יד שאבדה ויחזיר לו את הבית יד השניה ויגבה ממנו את האלף זוז, לפי שאנו לא אומרים שכל בית יד היא עבור חמש מאות זוז ואם נאבדה בית יד אחת הוא הפסיד חמש מאות, אלא אנו אומרים שהוא קיבל את שניהם כמשכון אחד ולא כפירעון, וכיון שהוא מחזיר לו מקצת מהמשכון (= בית יד אחת) הרי שהוא פוטר את עצמו בתשלום הבית יד השניה וגובה את האלף זוז.

ורב נחמן אמר, אפי' תרתי קתאתי, אבד חדא אבד חמש מאה, אבד איך אבד כוליה: אפילו אם הוא השאיר אצלו שתי בתי יד של מגל, אם אבדה אחת מהם 'אבדו' לו חמש מאות זוז, ואם אבדה השניה 'אבדו' לו גם החמש מאות הנותרים, כיון שמסתמא הוא נתן כל בית יד עבור חמש מאות זוז.

אבל קתא ונסכא לא: אבל אם הוא השאיר אצלו בית יד של מגל וגם נסכא (= חתיכת כסף) אנו לא אומרים שהוא קיבל את הנסכא עבור חצי מהחוב, כיון שנסכא היא דבר שהמלווה יכול לגבות בו את החוב (= לפי שיש לו שווי), והמלווה קיבל אותה כנגד השווי שלה, ולכן אם אבדה הנסכא הפסיד המלווה את השווי שלה, ואם נאבדה גם הבית יד הפסיד את שאר החוב.

נהרדעי אמרי: אפילו אם הוא השאיר אצלו בית יד של מגל וגם נסכא, אם אבדה הנסכא הפסיד המלווה חצי מהחוב, ואם נאבדה גם הבית יד הפסיד את השאר.

קושיא על שמואל: תנן: למדנו במשנתנו - סלע הלוייתך עליו ושקל היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוייתני עליו ושלשה דינרין היה שוה, חייב הלווה שבועה. ע"כ המשנה. ומכאן קשה לשמואל, שהרי לשיטתו יכול הלווה לומר למלווה שכיון שאבד המשכון אבדו מעותיך ואני לא חייב לך כלום, ומדוע אמרה המשנה שהלווה חייב להישבע?

תירוצי: מתניתין בדפריש, שמואל בדלא פריש: המשנה עוסקת במקרה שהמלווה אמר 'אני מקבל אחריות על המשכון רק כנגד השווי שלו ולא יותר מכך', אבל שמואל עוסק במקרה שהוא קיבל את המשכון סתם, ובזה אנו אומרים שהוא קיבלו כנגד כל החוב.

שאלה: לימא כותנאי: אולי נאמר שדברי שמואל תלויים במחלוקת תנאים, וכפי שלמדנו בברייתא -

המלווה את חבריו על המשכון, ואבד המשכון, ישבע המלווה שהמשכון אכן נאבד ויגבה את החוב מהלווה, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, יכול הלווה לומר למלווה והרי הליווית לי תמורת המשכון, ולכן אם אבד המשכון אבדו מעותיך. אבל המלווה לחבירו אלף זוז בשטר, ונתן לו הלווה משכון, לדעת כולם אם אבד המשכון אבדו מעותיו, כיון שבמקרה כזה בוודאי נטל המלווה את המשכון על מנת לגבות ממנו, שהרי יש לו שטר על החוב הזה, וסתם שטר יש בו שיעבוד קרקעות ויש לו מהיכן לגבות, ומדוע הוא צריך משכון?! אלא אם בנוסף לשטר הוא נטל גם משכון ברור הדבר שהוא לקח אותו כדי לגבות ממנו. ע"כ הברייתא.

הגמ' מבררת:

היכי דמי? איך מדובר בברייתא? אם מדובר שהמשכון שווה כמו סכום ההלוואה, א"כ קשה מה טעמו של רבי אליעזר שהמלווה ישבע ויגבה את החוב? והרי אם המשכון שווה כמו סכום ההלוואה מסתבר שהמלווה לקח את המשכון על דעת שאם הלווה לא ישלם לו הוא ייקח אותו תמורת החוב, ואם המשכון אבד אבדו מעותיו.

אלא לאו: אלא בהכרח מדובר שהמשכון שווה פחות מסכום ההלוואה, והם נחלקו בסברתו של שמואל, שרבי אליעזר לא סבר את דברי שמואל, לפי שמשכון שלא שווה את כל החוב המלווה מקבל אותו רק לזכרון דברים בלבד, ולכן הוא נחשב כ'שומר חנם' על המשכון, ושומר חנם פטור באבידה, ולכן ישבע המלווה שלא פשע בו ושאינו ברשותו ויגבה את כל החוב. ורבי עקיבא סבר את דברי שמואל, שלמרות שהוא שווה פחות מההלוואה הוא קיבלו לשם משכון כנגד כל החוב, והוא קיבל על עצמו שאם המשכון יאבד הוא יפסיד את כל החוב.

נמצא שלכאורה דברי שמואל תלויים במחלוקתם של ר"א ור"ע.